

GENEZA SFATULUI ȚĂRII

Lidia PĂDUREAC,

doctor în istorie, conferențiar universitar

La începutul secolului XX continentul european este neomogen ca nivel de dezvoltare economică a statelor; organizare politică; grad de libertate, suveranitate a popoarelor; intensitate a spiritului național; năzuințe de viitor. Majoritatea europenilor era în așteptarea unor transformări, întârzierea cărora făcea posibilă contaminarea Europei de spiritul revoluționar. Ultima fază a primului război mondial, apreciată ca sfârșitul unei istorii și începutul războiului civilizațiilor, a intensificat și mai mult acest spirit. Pentru teritoriile aflate sub dominație străină, inclusiv Basarabia, teritoriu românesc anexat de Rusia țaristă în 1812, s-a întrezărit posibilitatea de a-și dobîndi independența.

Evoluția Europei s-a aflat mai multe secole sub semnele contradictoriului, în mare parte și din cauza Rusiei, care accepta și propunea doar jumătăți de măsură în aprecierea sau promovarea unor fenomene. Astfel, după revoluția din Rusia, Guvernul provizoriu condus de Kerenski a formulat, însă nu a legiferat, principiul autodeterminării popoarelor. Ideea lansată de menșevici și social-revoluționari a fost preluată și de alte grupări politice. Kerenski a luptat pentru o uniune supranațională – o asociere voluntară a popoarelor cuprinse în Imperiul Rus, dar nu după criteriul național, ci după criteriile: economic,

geografic, administrativ și politic [11, p.151]. Mișcările sociale din Rusia din februarie – martie 1917 au impulsionat redeșteptarea conștiinței naționale a românilor din Basarabia. Realizarea principiului de autodeterminare era posibilă doar în cazul consolidării masive a populației. Tradițional, poporul își manifestă dreptul asupra puterii printr-un organ care-l reprezintă. *Pan Halippa*, un înverșunat luptător pentru realizarea ideilor naționale, menționa că după triumful revoluției democratice din Rusia (februarie, 1917) s-a impus organizarea sfaturilor populare țărănești județene, orășanești și guberniale care trebuiau să participe la conducerea țării, iar intelectualii basarabeni au fost determinați să acționeze în vederea organizării sfaturilor (consiliilor) populare, întrucât foștii conducători ai zemstvelor județene, guberniale, orășanești nu mai erau ascultați de masele populare [4, p. 38]. În aprilie, Partidul Național Moldovenesc a venit cu ideea formării organului reprezentativ al Basarabiei - **Sfatului Țării**. În programul său se menționa: *"Toate legile care privesc viața dinăuntru a Basarabiei să le întocmească dieta provincială (Sfatul Țării) potrivit obiceiurilor*

vechi și nevoilor de acum ale țării[...], administrația (ocîrmuirea locală) și judecățile să se îndeplinească de sus pînă jos de către slujbașii ieșiți din sînul poporului și în limba poporului. Limba rusească să fie numai pentru legăturile cu stăpînirea de sus; în școlile de toate treptele de predare să fie limba națională a poporului”[7, p.72].

Însăși denumirea partidului a generat reacții controversate. Partidul era învinuit că nu poate fi democratic, întrucît democrația trebuie să fie internațională, iar el va lupta doar pentru drepturile moldovenilor. Drept rezultat, programul Partidului Progresist de la Odesa și al Partidului Național a fost completat, alcătuiindu-se unul nou, în care se insista asupra drepturilor întregii populații. În capitolul 3 se menționa: *„Toate legile care se lucrează în Sfatul Țării să fie aduse la cunoștință norodului și să fie confirmate de el. Totodată, norodul are dreptul de a controla lucrarea deputaților și a-i da afară din deputăție, dacă nu lucrează după voia alegătorilor”*[7, p. 74].

Conceptul convocării unei instituții reprezentative era promovat în cadrul diferitor întruniri. La congresul preoțimii basarabene (19 - 25 aprilie 1917) se cerea autonomia politică, convocarea unei adunări naționale și constituirea unui *„înalt sfat”* cu atribuții legislative și executive [10, p. 275]. Se menționa că acest sfat trebuie să fie format din membri aleși de adunarea reprezentanților întregii Basarabii pe baza votului universal, egal, secret și direct [7,

p. 83]. Moțiuni similare au fost votate în toate circumscripțiile administrative din Basarabia.

În luna iulie, situația politică din Basarabia s-a tensionat din cauza pretențiilor teritoriale ale Ucrainei. Protestele basarabenilor înaintate Radei Ucrainene au determinat acest for să trimită o telegramă pe numele PNM, Comisarului gubernial, Comitetului Executiv Gubernial, în care se spunea că Rada n-a dorit niciodată să răpească *„pămînturile moldovenilor”*[9, p. 3]. Totuși I. Inculeț menționa că Sfatul Țării a fost creat și cu scopul de a contracara încercările Ucrainei de a supune Basarabia [9, p. 3]. Situația era complicată și din cauza dezordinii de pe frontul de Est. Într-adevăr, la 30 iulie 1917, în Hotărîrea Sfatului deputaților soldați și ofițeri moldoveni cu privire la înființarea Sfatului Țării se menționa: *„Sfatul pe deplin va sprijini gîndul despre întocmirea Sfatului Țării și le pune în vedere tuturor națiilor din Basarabia că ele trebuie să se unească mai bine pentru lucru de obște. Starea lucrurilor în Basarabia fiind ca aproape de front, scoate la iveală nevoia de a se uni toți pentru cheazășluirea liniștii și apărarea locuitorilor pașnici de siluiri și jafuri”* [5, p. 144].

Populația majoritară, românii basarabeni, nedreptățită timp de un secol, dorea inițial să-și promoveze doar propriile valori naționale. Începînd cu luna iulie, liderii mișcării naționale tot mai mult insistau și asupra respectării intereselor și drepturilor etniilor minoritare din Basarabia, întrucît organizațiile naționale promovau principiile democratice, dar, în mare parte, și din cauza perico-

lului militar, a dezordinii care puteau fi depășite doar prin consolidarea întregii comunități. Activitatea liderilor mișcării naționale din Basarabia a continuat în acest spirit. În Declarația moldovenilor de pe frontul românesc, din 2 august 1917, se menționa hotărârea de a întemeia în Chișinău Sfatul Țării: „*în care să intre împuterniciții norodului de la toate partidele politice, proporțional numărului fiecărui norod ce locuiește în Basarabia*”. În același context: sfatul se întemeiază: „*pentru unirea tuturor puterilor, ca să înființeze și să sprijine o rînduială și să apere interesele naționale ale tuturor locuitorilor Basarabiei*” [5, p. 145]. La 30 august și 1-5 septembrie 1917, la „plenara” Comitetului Executiv al organizației militare moldovenești din Odesa, la care au participat delegațiile Comitetelor organizațiilor militare moldovenești din garnizoanele Sevastopol, Nikolaev, Ekaterinoslav, Herson și Novagheorghievsk, au fost puse în discuție proiecte referitoare la dezvoltarea politică ulterioară a Basarabiei. Cei mai mulți dintre militarii și intelectualii moldoveni considerau că soluționarea „*chestiunii sociale*” era la fel de importantă ca și a celei naționale și nu erau dispuși să renunțe la drepturile politice și economice obținute, din care motiv în Hotărârea „*plenarei*” era prevăzută înființarea unirii cu România, dar erau înaintate și unele cerințe de ordin social - economic. Astfel, se „*armoniza disensiunile dintre convingerile politice ale ostașilor moldoveni și necesitatea înființării idealului național*” [8, p. 11]. Această decizie demonstrează că vectorii preocupărilor viitorului Sfat al Țării au fost trasați din timp, pentru ca ac-

tivitatea acestuia să fie corectă. Din cauza opoziției elementelor care pledau pentru o Rusie indivizibilă, Sfatul Țării nu a putut fi organizat nici în iulie 1917, nici în următoarele 3 luni [9, p.3]. În septembrie 1917, *Pan Halippa*, conștientizând necesitatea unificării populației Basarabiei în vederea distanțării de Rusia, cerea Comitetului Central Moldovenesc al soldaților și ofițerilor înființarea Sfatului Țării, explicând reprezentanților minorităților care doreau amânarea hotărârii, motivele pentru care un atare organism era necesar [2, p. 78]. Înființarea în spirit democratic a unui organ de conducere reprezentativ impunea și participarea etniilor minoritare, care însă aveau deseori un comportament egoist, cultivat încă în perioada colonizărilor organizate de țarism.

În multe domenii, populația majoritară, spre deosebire de minoritățile etnice, a fost dezavantajată, inclusiv în domeniul învățămîntului. Liderii mișcării naționale încercau să obțină de la Guvernul provizoriu dreptul la instruirea în limba română. La primul Congres al Sfaturilor Populare din toată Rusia a participat și o delegație din Basarabia. Conform relatărilor lui P. Halippa, delegația s-a întâlnit cu Kerenski, însă nu a primit nici un răspuns clar la revendicările înaintate. Ulterior, delegația s-a întâlnit și cu reprezentanții opoziției, inclusiv cu Ulianov - Lenin. Acesta ar fi răspuns: „*Procedați cum vă dictează conștiința*”

națională și interesul politic, dar toate faceți-le prin Sfatul Țării” [4, p. 36].

Pentru a putea răspunde imperativelor timpului, mișcarea națională trebuia să rezolve problema legiferării instituțiilor politice din Basarabia. La 25 octombrie 1917, primul Congres al soldaților moldoveni, organizat la Chișinău, a decis: „*pentru ocîrmuirea Basarabiei în cel mai scurt timp să se alcătuească Sfatul Țării*”. Se preconiza că moldovenii vor deține 70% din locuri, iar celelalte neamuri 30% [15, p. 149]. Congresul a fost precedat de organizarea de comitete ale ostașilor și ofițerilor moldoveni la Tighina, Belgrad, Odesa, Sevastopol, Herson, Ekaterinoslav, lași de pe frontul românesc și de Comitetul Central al deputaților soldați și ofițeri moldoveni. Încă în luna iulie, a fost luată hotărîrea de a adresa un apel către „*toate partidele naționale politice, obștești, profesionale și alte organizații*” cu scopul „*de a se întenia Sfatul Țării în care să intre împuterniciții poporului de la toate partidele politice, proporțional numărului fiecărui norod ce locuiește în Basarabia*” [6, p. 93].

Congresul militar a ales 32 de deputați, 12 locuri rămînînd pentru celelalte organizații militare moldovenești. Alegerea se făcea pe județe, cîte 4 deputați de la fiecare ținut. Din acești aleși se formează un Comitet de organizare a Sfatului Țării, care a început să funcționeze la 28 octombrie 1917, sub președenția lui V. Țanțu [7, p. 168]. Comitetul a trebuit să activeze cu precauție, pentru a nu

crea suspiciunii (în ce privește scopurile sale) în interiorul Comitetului rus al deputaților muncitori, soldați și țărani din Chișinău, care se considera atotputernic. Pe baza ideii că acest comitet rusesc nu poate organiza masele de moldoveni, deoarece este compus din minoritari care nu cunosc limba română, s-a convenit ca, în paralel, să funcționeze și Comitetul moldovenesc [1, p. 70-71]. Factorii externi au catalizat evenimentele din Basarabia.

În urma loviturilor de stat din 25 octombrie 1917 de la Petrograd, puterea a fost preluată de guvernul bolșevic condus de Lenin. Sovietele erau conștiente că nu puteau menține prin forță unitatea teritorială a Imperiului Rus, din care cauză au adoptat la 3/15 noiembrie Declarația drepturilor popoarelor la autodeterminare. Această acțiune a fost o tentativă de a influența opinia publică mondială și de a demonstra că bolșevicii nu promovează politica fostului imperiu. Ideea autodeterminării era privită de bolșevici ca o treaptă de tranziție spre acaparea puterii de către Soviete, care, ulterior, trebuia să garanteze unitatea Rusiei sovietice [12, p. 18-19].

Mișcarea de eliberare națională din Basarabia a considerat dreptul popoarelor la autodeterminare unul firesc, posibil de realizat, și a intensificat eforturile în vederea constituirii Sfatului Țării. Încă în luna octombrie s-a decis că adunarea reprezentativă va fi compusă din 150 deputați: 105 moldoveni, 15 ucraineni, 13 evrei, 7 ruși, 3 bulgari, 2 nemți, 1 polonez, 1 armean, 1 grec, 2 găgăuzi. Astfel, erau reprezentate 21 de organizații și instituții, ostași,

țărani [3, p. 52]. Alegerile au fost organizate de adunările delegaților tuturor așezămintelor obștești și naționalităților [7, p. 172]. Orașele, capitale de județe, aveau câte un deputat, iar Chișinăul – 3 deputați, astfel, numărul deputaților nu era proporțional cu numărul populației din oraș. De exemplu, orașul Bălți cu o populație de 57 552 locuitori și ≈15 000 populație flotantă, deși era cel mai important centru comercial (Chișinăul era doar cel mai populat), nu se evidenția printre celelalte localități [14, p. 10]. Echilibrul se restabiea totuși prin reprezentanții diferitor organizații și ai minorităților.

Sfatul Țării, organul suprem de conducere, compus din 150 deputați desemnați pe baze reprezentative, și-a deschis lucrările la 21 noiembrie / 4 decembrie 1917. Reprezentanța democratică este argumentată și prin discursurile rostite. Deputații își legau speranțele de noua instituție politică dându-i aprecieri pozitive, chiar dacă între ei existau divergențe de opinie în anumite probleme. Crearea *Sfatului Țării* a fost susținută nu numai de românii basarabeni, dar și de minoritățile etnice. Deși cu viziuni de perspectivă diferite, interesele populației basarabene au fost determinate de pericolul din exterior și au coincis pe segmentul năzuințelor spre stabilitate, ordine, normalizare a situației economice. În prima ședință Ion Inculeț, președintele *Sfatului Țării*, menționa spectrul problemelor ce urmau a fi rezolvate: depășirea anarhiei, îmbunătățirea situației economice, garantarea libertăților personale, funcționarea administrației locale, respec-

țarea legilor, garantarea drepturilor minorităților [13, p. 163-164]. În același context, aprecieri pozitive au fost lansate de toți vorbitorii. S. Luzghin, președintele tribunalului regional din Chișinău, menționa că *Sfatul Țării* este chemat să înlăture dezastrul și anarhia în țară [13, p. 167], reprezentantul grecilor și-a exprimat speranța că *Sfatul Țării* va restabili ordinea, legalitatea și pacea, va apăra viața, libertatea și averea cetățenilor [13, p. 170], G. Kirkorov, reprezentantul avocaturii, vedea menirea *Sfatului* în lichidarea dezastrului local [13, p. 177], Mujicov, reprezentantul Uniunii funcționarilor zemstvei guberniale se declara convins că *Sfatul Țării* va scăpa de dezastru Basarabia, va stabili ordinea și va realiza principiile libertății [13, p. 178], iar reprezentantul Congresului țărănesc din județul Bălți declara că *Sfatul* trebuie să ajute țăranii și să realizeze ideea dreptății și adevărului [13, p. 184]. Discursurile deputaților demonstrează speranța oamenilor în redresarea stării tensionate din regiune prin activitatea *Sfatului Țării*.

La momentul deschiderii lucrărilor *Sfatului Țării*, societatea basarabeană se confrunta cu un șir de probleme interne, cele mai grave fiind:

- *dezastrul și anarhia provocate de războiul mondial – la 22 noiembrie 1917, guvernul bolșevic încheie cu Puterile Centrale un armistițiu, fapt ce a determinat retragerea haotică de pe front*

a ostașilor ruși, care împreună cu criminalii locali jefuiau și omorau populația română din ținut;

- sărăcia determinată de război și de problema agrară, rămasă nesoluționată din perioada precedentă;
- funcționarea șubredă a structurilor administrative locale în vederea asigurării cu susținere efectivă a organelor centrale;
- separatismul etnic, cauzat de consecințele politicii țariste în vederea colonizării și deznaționalizării Basarabiei, acutizat prin faptul că minoritățile naționale concepeau dreptul popoarelor la autodeterminare ca un drept al minorităților.

Acutizarea ultimei probleme nu ar fi permis depășirea celorlalte, fapt conștientizat de deputații Sfatului Țării. În luările de cuvânt din prima ședință vorbitorii menționau necesitatea consolidării întregii societăți, propunând diferite principii de realizare a acesteia. I. Inuleț menționa că: „drepturile minorităților naționale trebuiesc garantate. În Basarabia liberă nu poate fi loc pentru națiunile dominante” [13, p. 164]. În același context, P. Halippa declara că: „Partidul național nu urmărește scopuri șoviniste, ci vrea să intre în contact strâns cu restul naționalităților mici ale țării, ca împreună cu ele să muncească la reclădirea țării pe principii noi. Dorim să lucrăm în Sfatul Țării pentru binele tuturor naționalităților din Basarabia care au dreptul să trăiască pe pământul ei ospitalier” [13, p. 165].

În timp ce reprezentanții românilor basarabeni decla-

rau că vor respecta drepturile tuturor locuitorilor conform principiilor democratice, deputații unor minorități insistau asupra drepturilor speciale. M. Cogan, reprezentantul partidului socialiștilor - revoluționari, declara că: „luând în considerație compoziția eterogenă a Basarabiei, al II Congres gubernial al partidului socialist-revoluționar va apăra principiul acordării minorităților naționale, precum și naționalităților fără teritoriu, dreptul pentru formarea unităților personal - autonome cu independență deplină în limitele național - culturale” [13, p.168], iar Covarschi, reprezentantul partidului proletariatului evreesc „Bund”, menționa: „noi vom cere pentru fiecare naționalitate dreptul pentru libera dezvoltare a particularităților culturale pentru care scop este necesar: tuturor garanția completă a drepturilor minorităților, sub formă de autonomie cultural - personală națională” [13, p. 171]. Aceleași cerințe au fost expuse și în discursurile lui Eigher, reprezentantul partidului evreesc socialist și G. Kircorov [13, p. 176]. Odată cu agravarea situației din Basarabia, cerințele minorităților au fost și mai insistente, astfel, în ședința Sfatului Țării din 13 decembrie, Misirkov, reprezentantul etniei bulgare, declara: „insist asupra alegerii a 13 persoane (bulgari) și se fie cooptate toate, sau cei trimiși aici vor pleca. Bulgarii au declarat că nu vor să trăiască în R. P. Moldovenească, ci în Republica Basarabia. Ei nu vor fi moldoveni și cu ei se vor asocia nemții, malorușii, ș.a.” [16, p. 173]. Constatăm că reprezentanții unor etnii din Basarabia au șantajat într-o anumită formă componența majoritară a Sfatului Țării. Pericolul era unul real

și nu declarativ, lucru menționat și de P. Erhan, președintele Consiliului Directorilor Generali (organul executiv al Basarabiei) [16, p.171]. După proclamarea independenței R. P. Moldovenești, reprezentanții minorităților etnice și-au intensificat activitatea, avînd mari suspiciuni față de statutul lor ulterior, însă pericolul extern și situația gravă din interiorul Basarabiei le-au temperat comportamentul.

În anii 1917 - 1918, Europa de Sud - Est era cuprinsă de 3 valuri: a războiului, a mișcării sociale și a mișcării naționale. Un factor important ce a marcat soarta popoarelor din această zonă era Imperiul Rus. Popoarele ce doreau să iasă de sub stăpînirea Rusiei se ciocneau cu problema separatismului etnic intern, întrucît țarismul, prin politica de colonizare și deznaționalizare, modificase componența etnică a teritoriilor supuse. Mișcările de eliberare națională declarau respectarea principiilor democratice, conform căror minoritatea se supune majorității, iar majoritatea ce guvernează se obligă să respecte drepturile și interesele minorității. Reprezentanții mi-

norităților etnice din Basarabia au participat la lucrările Sfatului Țării (păstrînd pentru acest organ calificativul de reprezentativ), dar au înaintat cerințe care uneori depășeau limitele respectării drepturilor minorităților.

În anul 1917, în Basarabia s-au creat premise interne și externe care au determinat structurarea instituțiilor supreme de conducere prin formarea *Sfatului Țării* și a Consiliului Directorilor Generali. Manifestarea tendințelor separatiste din partea unor reprezentanți ai minorităților etnice, care identificau dreptul la autodeterminare cu cel al minorităților, în contextul crizei economice, a pericolului extern și a dezastrului provocat de război, a complicat geneza și activitatea *Sfatului Țării*. Este semnificativ totuși că întreaga comunitate basarabeană s-a consolidat și a reușit să realizeze scopul mișcării de eliberare națională prin declarația de independență din 24 ianuarie și actul unirii cu România din 27 martie 1918.

Note:

1. Boldur, Alexandru. Imperialismul sovietic și România. București, 2000
2. Ciorănescu, George. Basarabia pămînt românesc. București, 2002
3. Danu, Eugenia, Negrei Ion. Mișcarea națională în Basarabia și Transnistria (februarie 1917 – decembrie 1918) în Cugetul, Revistă de Istorie și Cultură, 2003, nr. 1, p. 50 - 56
4. Halippa, Pan. Povestea vieții mele, în Patrimoniul, almanah de cultură istorică, 1990, nr. 1, p.17 - 40
5. Hotărîrea Sfatului deputaților soldați și ofițeri moldoveni cu privire la înființarea Sfatului Țării. În: Șt. Ciobanu. Unirea Basarabiei. Studii de documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917 - 1918. Chișinău, 1993, p. 144 - 145

6. Moldoveanu, Petru. Cum se falsifică istoria. În: Patrimoniul, 1990, nr. 1, p. 78 - 110
7. Negrei, Ion, Poștarencu Dinu. O pagină din istoria Basarabiei Sfatului Țării (1917 - 1918). Chișinău, 2004
8. Negru, Gheorghe. Proiecte ale militarilor moldoveni privind statutul politic al Basarabiei (august - septembrie 1917), în Caiete de Istorie, 2003, nr. 2, p. 9 - 11
9. Negru, Gheorghe. Pretențiile teritoriale ale Ucrainei din iulie 1917 și crearea Sfatului Țării. În: Literatura și Arta, 1998, 8 ianuarie
10. Nistor, Ion. Istoria Basarabiei. Chișinău, 1991
11. Oprea, Mihai I. România și Imperiul Rus 1900 - 1924. București, 1999
12. Pădureac, Lidia. Relațiile româno-sovietice (1917 - 1934). Chișinău, 2003
13. Procesul-verbal nr.1 al ședinței organului Basarabean al țării – Sfatul Țării. În: Patrimoniul, 1990, nr. 1, p. 161 - 185
14. Primul ghid al municipiului Bălți, redactor I. Braitman. Arhiva Municipală Bălți, fond 149, inv. 1, dos. 206
15. Rezoluțiile întîiului Congres ostășesc moldovenesc. În: Șt. Ciobanu. Unirea Basarabiei. Chișinău, 1993, p. 147 - 150
16. Ședințele Sfatului Țării (9, 11 și 13 decembrie 1917). În: Patrimoniul, 1992, nr. 1, p. 162 - 177